

President of Ukraine; Institute of Public Administration Police and Land Law
Mecklenburg - Vorpommern; Orel Russian Academy of National Economy and Public
Administration under the President of the Russian Federation, Lviv, LRI NAPA, 2014.

Рецензент: Руденко О.М., д.держ.упр., доцент

УДК 323.1:342.1(477)

Кривенкова Р. Ю.,

аспірант ДВНЗ«Ужгородський національний університет»

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК АГРЕГАТ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

Анотація. У статті досліджено аспекти процесу формування політичної нації. Особливу увагу приділено значенню національної свідомості як одного з чинників формування та функціонування політичної нації. Сформульовано поняття «агрегати політичної нації», окреслено їх системоутворювальну роль у формуванні політичної нації.

Ключові слова: політична нація, національна свідомість, державне управління, агрегат, системостворчий чинник, національні почуття, національна гідність, «національна відповідальність», національна толерантність.

Кривенкова Р. Ю.,

аспірант ГВУЗ «Ужгородський національний університет»

НАЦИОНАЛЬНОЕ СОЗНАНИЕ КАК АГРЕГАТ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАЦИИ

Аннотация. В статье исследованы аспекты процесса формирования политической нации. Особое внимание уделено значению национального сознания как одного из факторов формирования и функционирования политической нации. Сформулировано понятие «агрегаты политической нации», рассматривается их системообразовательная роль в формировании политической нации.

Ключевые слова: политическая нация, национальное сознание, государственное управление, агрегат, системообразовательный фактор, национальные чувства, национальное достоинство, «национальная ответственность», национальная толерантность.

Kryvenkova R.YU.,

postgraduate student SU «Uzhhorod National University»

NATIONAL CONSCIOUSNESS AS AGGREGATE OF POLITICAL NATION

Annotation. The article deals with the some aspects of the process of political nation formation. Particular attention is given to the value of the national consciousness as one of the formation and functioning factors of the political nation. It is identified the concept of «aggregates of political nation» outlined their system-forming role in formation of the political nation.

Problem statement. Formation of political nation today is a key factor of development that necessary for system functioning of each state without exception. Given the current

fundamental external and internal events, the problem of the formation of political nation is especially important for Ukraine, that directly affect the overall state of the national consciousness of almost all citizens of our state. It is important to research the factors that the formation and development of the political nation are determined and that serve as the system-forming factors of the political nation. Among these factors, one of the main places occupied national consciousness, because its analysis is especially valuable in the science of «management community development».

The purpose of work is to study the system forming factors of the political nation, identification and analysis of national consciousness as one of the most important elements of the political nation, the selection of specific features of its formation and development in Ukraine.

Conclusions. Political nation is a socio-political and socio-cultural phenomenon that in every state is formed and developed in different ways, given the unequal «initial conditions» of their economic, cultural, spiritual and other potentials.

The formation of the political nation is done via so-called «aggregates of the political nation» to which, first of all, belongs the national consciousness as a substrate (base) of the process of political nation creation. Public administration directly connected with the creation and support of such an important aggregate of the political nation as a national consciousness.

National consciousness acts as a kind of foundation of «national building» called the political nation. It «cements» the political nation, making it more «hardened» to external and internal trials. The future of the state in general depends from the level of national consciousness.

The formation of national consciousness requires from citizens of the state in certain determination to overcome significant national differences between people of different ethnic and national communities that live in a particular country, as well as forming mutual patience and optimal cooperation towards creating the political nation in nationally heterogeneous environment.

Ukraine should make every effort especially in the current difficult conditions for the formation and support with the help of public-management tools of a unified national consciousness in the entire territory of our country from West to East and from North to South, without exception.

The issue of the political nation, national consciousness and the system forming factors of the political nation cause significant scientific and theoretical and practical interest in the science of public administration and there are perspective directions for further scientific studies.

Key Words: political nation, national consciousness, public administration, aggregate, state, system-forming factor, national feelings, national dignity, «national responsibility», national tolerance.

Постановка проблеми. Формування політичної нації на сьогодні є ключовим фактором розвитку, що необхідний для «органічного», системного функціонування кожної без винятку держави. Враховуючи сучасні кардинальні зовнішньо- та внутрішньополітичні події, які безпосередньо впливають на загальний стан національної свідомості громадян України, особливо важливою для нашої держави є проблема наповнення реальним змістом складових політичної нації. Актуальним також є дослідження факторів, що детермінують процес становлення та розвитку політичної нації і таким чином виступають

системоутворювальними чинниками політичної нації. Серед цих факторів одне з основних місць займає національна свідомість, тому аналіз феномену політичної нації та національної свідомості є особливо актуальним у рамках напряму «управління суспільним розвитком».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Пошук розв'язку проблеми політичної нації та національної свідомості знаходить своє відображення у багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема серед розробок зарубіжних вчених слід виділити праці Е. Сміта [12], Б. Андерсона [1], Е. Гелнера, К. Реннера, Е. Ренана, О. Севастьянова, Л. Гумільова та ін. Вітчизняні науковці досліджували аспекти формування політичної нації та національної свідомості більшою мірою у фокусі проблеми становлення української держави. Серед них можна виокремити розробки О. І. Бочковського [3], Д. Андреева [2], В. Крисаченка, М. Степико, О. Власюка [6; 13], А. Колодій, Г. Луцишин [7], О. Нестеренко [9], М. Козловець, О. Поліщука [10], М. Розумного, Л. Чупрія [16], О. Рудакевича, І. Загрійчука [11] тощо. Дослідженню власне проблематики національної свідомості присвячені роботи В. Карлової [4; 5].

Невирішені частини загальної проблеми. Багатьма науковцями досліджуються різні аспекти феномену політичної нації та розглядаються складові структури політичної нації. Проте більш детального аналізу потребує така важлива складова політичної нації, як національна свідомість. Актуальність полягає в дослідженні державно-управлінських методів та інструментів її побудови і розвитку в Україні. Всебічного аналізу та ґрунтовного визначення потребують також системоутворювальні чинники процесу формування політичної нації.

Метою роботи є дослідження системоутворювальних чинників політичної нації, визначення та аналіз національної свідомості як однієї з найбільш важливих підсистем політичної нації, виділення специфічних рис її формування та розвитку в Україні.

Основна частина. За визначенням О. І. Бочковського, нація «безперечно належить до найскладніших витворів суспільного життя» [3, с. 15]. Природа чинників політичної нації є особливо складною, оскільки вони реалізуються через взаємодію принципів організації та самоорганізації. Так, до політичної нації та її системоутворювальних факторів можна застосувати три основні характеристики систем, що самоорганізуються: 1) здатність активно взаємодіяти із середовищем, змінювати його в напрямку, яке забезпечує найбільш успішне функціонування системи [існування розвинутої політичної нації зумовлює високий рейтинг держави у світі за основними показниками індексу людського розвитку – прим. авт.]; 2) наявність певної гнучкості структури або адаптивного механізму, що виробився в ході еволюції [системотворчі чинники політичної нації не є «застиглими», вони можуть бути змінені і

адаптовані до умов зовнішнього та внутрішнього середовищ – прим. авт.]; 3) непередбачуваність поведінки самоорганізаційних систем [15, с. 47] [наперед не відомо усі деталі, яким буде розвиток політичної нації при кардинальних змінах на міжнародній арені, що особливо є актуальним на сьогоднішній час для України – прим. авт.].

Щодо запитання, якими факторами детермінується процес становлення та розвитку політичної нації, експерти вказують різну кількість необхідних, достатніх ознак, при яких органічна система функціонує як політична нація. Для пошуку відповіді доречним буде використати класифікації характерних ознак нації, які багатогранно описані зарубіжними та вітчизняними науковцями, зокрема розглянемо розробки С. Манчіні (Італія), Е. Сміта (Великобританія) та В. Карлової (Україна).

Націолог С. Манчіні зробив одну з перших спроб систематизації об'єктивних ознак нації, за якою націю визначають: 1) спільна територія; 2) спільне походження; 3) спільна мова; 4) спільні звичаї й побут; 5) спільні переживання; спільна історична минувшина; 6) спільне законодавство; 7) спільна релігія [3, с. 176]. З нашої точки зору, особливо потрібно акцентувати увагу на шостій ознаці нації за С. Манчіні, адже саме у спільному законодавстві найбільше артикулюється смисловий зв'язок нації та державного управління, за допомогою якого держава має можливість контролювати та регламентувати діяльність своїх громадян, а також сприяти посиленню почуття національної свідомості і національної приналежності (приклади: закони про національні символи, про відзначення національних свят тощо). С. Манчіні визнає, що цих об'єктивних ознак не вистачає ще для утворення нації, бо не тільки поокремо, але й разом узяті, вони є «немов мертва матерія, хоч і життєздатна, але в яку не був ще вдунений подих життя... Тим подихом, що оживляє націю, є саме національна свідомість» [3, с. 176].

Відповідно до теоретичної моделі нації Е. Сміта, існують сім характерних рис, які детермінують націю і водночас відтворюють зв'язок між нею й історично «нижчими» спільнотами: 1) культурна і мовна диференціація; 2) територія і мобільність; 3) великі розміри; 4) зовнішні відносини; 5) групові відчуття і лояльність; 6) громадянські права, тобто ступінь політизації; 7) економічна інтеграція. На думку Е. Сміта, перші дві ознаки визначають плем'я, перші п'ять – етнічну групу, а вже всі сім – націю [12; 6, с. 23]. Вважаємо, що Е. Сміт не визначив явно серед рис нації національну свідомість, однак п'ята ознака «групові відчуття і лояльність» формується саме завдяки механізмам дії національної свідомості.

В. Карловою сформовано альтернативну класифікацію, у якій окремо виділено суб'єктивні та об'єктивні ознаки, що є визначальними у становленні нації. Вона відносить до суб'єктивних рис нації: національну свідомість, національний характер, психологію, солідарність, волю,

націленість на спільне майбутнє. Відповідно об'єктивними ознаками нації називають спільність території, єдину культуру та мову як її складову, спільну історію, наявність власної держави, демократичний лад правління, соціальну взаємодію, спільність економічного життя, ринкові відносини [5, с. 9]. Як бачимо, В. Карлова виділяє національну свідомість першою серед всіх суб'єктивних ознак нації та обґрунтовує, що нація за своєю природою є об'єктивно-суб'єктивним утворенням.

Г. Нестеренко характеризує націю «як етнос, «одягнений» в захисний панцир, роль якого виконує спеціальний політичний інститут (реальна чи потенційна держава)» [9]. Тому «як суб'єкт державотворення нація має пізнати себе, усвідомити свою сутність, свої інтереси та потреби, свою мету, своє місце у світовій спільноті та відмінність від інших національних спільнот. Без цього втрачається почуття спільнотної єдності між членами нації, що унеможливорює розбудову власної держави» [4].

З точки зору Е. Сміта, не досить просто мобілізувати «маси» у «нації», спершу потрібно прищепити їм усвідомлення своєї особливої духовності, надавши таким чином їм унікальної ідентичності та долі [6, с. 58]. В. Крисаченко, О. Власюк та М. Степико підтримують цю думку, стверджуючи, що «нація як соціокультурний феномен – це наслідок усвідомлення окремішності [консолідованої національної спільноти – прим. авт.], політичного, економічного, а іноді й військового конституювання в контексті соціальних взаємозв'язків з іншими народами, конституювання своєї особливості у всезагальному, загальнолюдському [6, с. 23]; насамперед нація, за Б. Андерсоном, – це «уявлена спільнота» [1]. Вважаємо, що «уявлена спільнота» може самоорганізовуватись через такий феномен, як національна свідомість.

Що стосується визначення та сутності національної свідомості, потрібно акцентувати, що вона мало розроблена. Причина – національна свідомість стала предметом дослідження порівняно недавно, адже у колишньому Радянському Союзі існувала «негласна» заборона аналізу проблематики національних спільнот. Власне національна свідомість як одна з форм суспільної свідомості є «основою формування політичної нації в контексті державотворення» [5, с. 14], «вирішальним чинником існування політичної нації, наявність якого чітко вказує на факт її реального існування, яка, спонукаючи людську волю до політичної самоорганізації, зумовлює формування демократичної держави зі спрямованістю на спільне майбутнє» [5, с. 10]. Артикулюємо, що ще О. І. Бочковський стверджував, що «свідомість є істотною й головною ознакою нації. Завдяки їй етнічна сировина викристалізовується в модерний національний колектив. Чим ширше й глибше поширена ця свідомість, тим краще є скристалізованим національний колектив» [3, с. 162-163].

Сутність свідомості, за В. Карловою, «переважно має зовнішню спрямованість і полягає насамперед у відношенні суб'єкта до об'єктивного світу і пізнанні його, у контексті такого аспекту розгляду **національна свідомість** – це сукупність соціальних, політичних, економічних, духовно-моральних, філософських, релігійних та інших знань, поглядів, що характеризують зміст, рівень й особливості духовного розвитку національної групи» [4], у нашому випадку – політичної нації.

Національна свідомість тієї або іншої спільноти виконує «основну націєтворчу роль в історії» [6, с. 63] та «найважливішу адаптивно-захисну функцію в розвитку нації і держави в сучасну епоху глобалізації» [5, с. 1]. Саме в глобалізаційних умовах національної свідомості відводиться одне з найголовніших місць у системі самозбереження національних спільнот як певного «захисного бар'єру» від всеохопних глобалізаційних впливів, що характеризуються ефектом «стирання» національних особливостей різних народів і уніфікацією багатьох сфер функціонування держави та життєдіяльності суспільства.

В. Крисаченко, М. Степико, О. Власюк стверджують, що «в основі національної свідомості закладено національні особливості культури, менталітету, спільність економічних зв'язків, території, мови, віросповідання, а також наявність загальних етнічних та історичних традицій» [6, с. 24]. Тому національна свідомість повинна виступати предметом дослідження у різних напрямках. Д. Андреев виділяє психологічний, культурологічний, етнологічний та історико-економічний рівні існування національної свідомості [2, с. 28].

Слід артикулювати, що у зв'язку із регіональними, ідейно-політичними, мовними, соціальними, економічними та іншими «розколами» українського суспільства національна свідомість «загальноукраїнського масштабу» перебуває на початкових етапах формування та кристалізації, адже поки що не існує тієї єдності у думках та діях серед регіональних територіальних громад держави, яка є умовою консолідації суспільства у єдину політичну націю.

М. Степико у цьому контексті вважає, що нагальною проблемою для України є не «переплавлення її етнічної різноманітності в єдиному тиглі, а подолання культурно-історичної різноманітності її регіонів» [13, с. 24]. Цього можна досягти насамперед завдяки діяльності, що сприяє розвитку національної свідомості у громадян нашої держави та формування національної єдності серед представників різних національностей, які мешкають на території України у єдиному руслі підтримки та проведення державотворчих реформ.

О. Поліщук констатує, що термін «політична нація» наука визначає як політичну спільноту громадян певної держави, тобто людей, що усвідомлюють свою належність до цієї спільноти, поважають правила, які існують в даному суспільстві. Це мінімум. А максимум – більшості

членів політичної спільноти має бути притаманний патріотизм, почуття відповідальності за долю країни» [10, с. 175]. Вчений артикулює, що український народ «повинно консолідувати почуття єдності, спільна мета та спільні державні інтереси» [10, с. 176]. Найбільш коротким шляхом цього можна досягнути через успішну реалізацію процесу формування та розвитку національної свідомості.

Оскільки одним із елементів структури свідомості є почуття, то вважаємо, що у національній свідомості також можна виділити своєрідні **«національні почуття»**. Найважливішими серед них, на нашу думку, є такі три блоки: 1) національна гідність та національна самоповага; 2) «національна відповідальність» у розумінні як потреба в певній соціо-ментальній установці; 3) національна толерантність відносно представників інших національностей, мовної та релігійної приналежності тощо.

Якщо охарактеризувати смислове значення вказаних «національних почуттів», необхідно артикулювати, що рівень національної гідності та національної самоповаги в українців як нації є особливо низьким. Основною причиною цього було багатовікове нівелювання національного, національне приниження українського народу, що пов'язано з його примусовим входженням до складу інших країн, пануванням «чужих» законів, норм, інших державноуправлінських «вимог підпорядкування», мови, релігії, культури тощо. У формуванні почуття національної гідності та національної самоповаги особливо важливу роль повинна відіграти відновлена історична пам'ять. Цього можна досягти через механізми усвідомлення нівелювання та гноблення українського етносу, адже заперечувалась його природна здатність пройти складні цивілізаційні випробування та сформуванню власну незалежну державу з її самостійними державноуправлінськими інституціями. Усвідомлення національно важливих подій в історії нашої держави та їх правдиве трактування має велике значення для формування української політичної нації.

Що стосується нагальної потреби у такій соціо-ментальній установці, як «національна відповідальність», доцільно акцентувати, що кожен громадянин повинен розуміти та передбачати наслідки власних вчинків та дій, поведінки загалом заради мети розвитку своєрідної тріади «державо-громадянське суспільство-політична нація».

Кожна людина є неповторним, унікальним суб'єктом державноуправлінських відносин (складовою керуючих або керованих ланок), тому вона несе певну «національну відповідальність» за рішення, які приймає та реалізує у міру своїх можливостей. Проте кожне суспільство складається саме з громадян. Таким чином, кожен громадянин повинен усвідомлювати значимість фактора цілепокладання, тобто визначення, заради чого потрібно дотримуватись законів держави, духу та «букви» права, бути толерантним зі співвітчизниками, які інколи мають

кардинально протилежні думки та роблять вчинки, несумісні з національними інтересами.

З метою формування соціо-ментальної установки «національна відповідальність» слід акцентувати увагу на тому аспекті, що кожен громадянин здатний відповідати більшою мірою тільки за себе, тобто нести «національну відповідальність» лише за власну діяльність. Етнополітичним опонентам, які притримуються протилежних думок, можна тільки пояснювати та переконувати щодо вибору правильних рішень, дій та поведінки в рамках забезпечення найважливіших національних інтересів, спільних для акторів політичної нації, таких, як: національна безпека, недоторканість кордонів власної держави, захист національної мови та культури. Потрібно знайти міру прав на втручання в систему ціннісних установок співвітчизників. Всі грані багатосторонньої життєдіяльності людей повинні враховувати спрямовуючі до об'єднання потреби-вимоги у фокусі інтересів усього суспільства та держави, а відтак – успіхів політичної нації у державноуправлінському плані. Громадянин самостійно обирає свій «вектор життя», тому, коли йому примусово «нав'язують» неприйнятний хід думок, виникають певні внутрішні та зовнішні «невідповідності» між власним «я» та ідентифікаційним кодом нації. Вказані невідповідності гальмують процес розвитку держави загалом та кожного громадянина зокрема. Наголошуємо, що загальнонаціональна свідомість є тим фактором, який визначає «національний розвиток» кожної держави. Національні ідеали як складові національної свідомості є орієнтиром змін розвитку держави.

Третє «національне почуття», на нашу думку, особливо актуальне в умовах європейської інтеграції. Йдеться про національну толерантність, завдання якої – оптимально поєднати становлення процесу національної свідомості через позитивістське відношення громадян нашої держави до тих співвітчизників, які мають деякі відмінні життєві позиції, вчинки тощо. Найбільшою перепорою на шляху утвердження політичної нації сьогодні є конфлікт між українською національною ідеєю державності та імперською ідеєю «третього Риму» євразійського формату.

З нашої точки зору, завдання національної свідомості у акторів формування політичної нації, навпаки, повинно полягати у «виробленні» лояльного ставлення до співвітчизників, громадян інших держав, адаптації до «інакомислячих» та мирному співжитті з ними на основі національної ідеї консолідації та гармонізації суспільних відносин у рамках стратегічної мети формування високорозвиненої політичної нації.

Вказані національні почуття регулюють поведінку та взаємодію громадян у рамках певної держави, будучи своєрідними «стимулами» у щоденній діяльності та відображаючи «активну» сторону національної свідомості.

Потрібно усунути проблеми, які заважають формуванню національної свідомості як само організованої, логічно замкнутої системи. О. Рудакевич та І. Загрійчук констатують, що в Україні «діють, змагаючись між собою, українська та російська національні свідомості, їх ідеологічні підсистеми» [11, с. 87]. У цьому простежуються такі риси національної самосвідомості, як її амбівалентність та фрагментарність, тому державна політика повинна бути послідовно спрямованою на подолання вказаних негативних рис за допомогою державно-управлінських механізмів виховання почуття патріотизму та вже розглянутих нами ключових «національних почуттів». Вказані «національні почуття» слід починати «прищеплювати» ще з дитсадків та шкіл і насамперед у сімейному колі, підтримки проукраїнських засобів масової комунікації тощо. Вважаємо, що для формування та розвитку політичної нації телебачення повинно містити 75% вітчизняного виробництва, те саме відсоткове відношення українського контексту необхідне для музичного радіофіру, а також різноманітних вітчизняних конкурсів (мовних, театральних тощо). Артикулюємо, що велику організаційну роль відіграють образи, символи та бренди. Доцільно застосовувати досвід держав, які досягнули успіхів у вказаних напрямках. У роботі [16, с. 69] Л. Чупрія зазначено, що з цією метою:

- у США активно використовують державний прапор;
- у Франції та Німеччині законодавство жорстко регламентує використання іноземних мов та аудіо-візуальної продукції іноземною мовою;
- у Данії виписано етичні стандарти суспільства;
- у Китаї, Північній Кореї та В'єтнамі активно просувають жорстку державну пропаганду.

Для формування умов становлення національної свідомості потрібно використати принципи синергетики, один з яких утверджує потребу взаємоузгодження окремих елементів із єдиною цілісною системою. Проектуючи цей принцип на становлення загальної національної свідомості у масштабах всього українського суспільства, артикулюємо необхідність, особливо у сучасних кризових умовах, погодження інтересів окремих регіональних спільнот із загальнонаціональними інтересами, а також формування та розвиток української політичної нації завдяки «взаємоадаптації» відмінностей між регіональними свідомостями громадян України у єдину комплексну систему загальнонаціональної свідомості.

Власне політична нація є мультифункціональним простором, у якому закладено особливо багато частин подібно до біологічної агрегації клітин у організмі. Так, мозок функціонує тільки у взаємодії різних типів нейронів – це положення можна застосувати й до політичної нації, однак у формі нейронів тут виступають своєрідні компоненти, яких можна означити як

«агрегати політичної нації» і центральне місце серед яких належить саме національній свідомості.

Потрібно артикулювати, що процеси, які належать до «інтересів» синергетики, пов'язані з агрегацією та формуванням агрегатів. Поняття «агрегати» доцільно застосовувати у фокусі синергетики не тільки до фізичних, хімічних, біологічних проблем та процесів, а й до суспільно-гуманітарних. Вважаємо, що у якості такого актуального терміну доцільно використовувати введене нами поняття «агрегати політичної нації». У виборі цієї дефініції керуємось насамперед смисловим значенням терміну «агрегат», що походить з латинської мови від слова «*aggregatus*» та означає «накопичений», «приєднаний». У тлумачному словнику знаходимо пояснення поняття «агрегат» у трьох різних вимірах: 1) з'єднання кількох різнотипних машин, механізмів тощо для їхньої роботи в комплексі; 2) частина складної машини, яка виконує певну функцію і являє собою завершене ціле; 3) сукупність одного або кількох мінералів, що утворюють гірську породу або руду [14, с. 16].

Термін «агрегат політичної нації» визначаємо як системоутворювальний чинник політичної нації з власним самодостатнім функціональним смислом, що виступає у значенні певної автономної підсистеми організації з властивостями організаційного середовища по відношенню до організації загалом.

Агрегат можна умовно порівняти з автономним механізмом, який працює у складній машині. Тільки завдяки органічній, взаємоузгодженій роботі всіх механізмів-агрегатів приводиться в рух машина. Політична нація тільки у системній, погодженій діяльності всіх автономних агрегатів може пройти складний етап становлення і забезпечити перспективи загального саморозвитку та саморегуляції.

Варто акцентувати, що до складу політичної нації входить велика кількість агрегатів, які тільки в органічній сукупності здатні утворити соціополітичний феномен «політична нація». Власне політична нація – це не «застигле» явище, а довготривалий процес, що складається з певних стадій та видозмінюється на кожній із них. Характеризуючи агрегати політичної нації, потрібно зазначити, що при зміні хоча б одного з параметрів певного агрегату політичної нації, автоматично проходять різного типу зміни у всьому «національному організмі», однак сам агрегат повністю не змінюється.

Потрібно чітко відрізнити національну свідомість від етнічної. Відмінності полягають передусім у тому, що в етнічній свідомості, за В. Карловою, «концентрується усвідомлення всього того, що відрізняє етнос від інших спільнот, а в національній – усвідомлення всіх чинників, що об'єднують націю» [4]. Саме у цьому аспекті проявляється основна місія національної свідомості для процесу формування та розвитку політичної нації в Україні.

Висновки. На підставі здійсненого аналізу можна констатувати, що політична нація виступає певним цілісним організмом, а національна свідомість – її функціональною частиною, тобто виконує роль нововведеного терміну «агрегат політичної нації». В Україні національна свідомість є одним з найважливіших агрегатів політичної нації, тому особливо актуальним є дослідження процесу сприяння формуванню та розвитку національної свідомості з допомогою державно-управлінських методів, а відтак – становленню політичної нації у нашій державі. Звідси політичній нації повинен відповідати такий сукупний діяльнісний реальний агрегат, як методика, організація, технологія створення національної самосвідомості. Перераховані аспекти формування національної свідомості повинні входити до сфери державного управління суспільним (етнонаціональним) розвитком і до компетенції органів державної влади.

Оскільки політична нація – це не наперед конкретно даний та спеціально визначений соціальний організм, у процесі його формування відбуваються різноманітні зміни залежно від «параметрів» своєрідних «агрегатів політичної нації», до яких у першу чергу належить національна свідомість. Державне управління повинно бути безпосередньо пов'язаним зі створенням та підтримкою цього важливого системоутворювального чинника політичної нації шляхом застосування різноманітних методів, зокрема правових, політичних, соціально-економічних, соціально-психологічних, морально-етичних, комплексних та ін.

Національна свідомість виступає у ролі своєрідного агрегату машини націєтворення, що зветься політичною нацією. Вона «рухає» політичну націю, робить її більш «загартованою» перед зовнішніми та внутрішніми викликами. Формування національної свідомості вимагає у громадян держави певної цілеспрямованості щодо подолання значних національних розбіжностей між представниками різних етнонаціональних спільнот, які проживають у конкретній державі, а також взаємотерпіння та оптимальної взаємодії у напрямку створення політичної нації в національно неоднорідному середовищі.

Україна повинна докласти максимальних зусиль, особливо в сучасних складних умовах, для формування і підтримки з допомогою державно-управлінських методів єдиної загальнонаціональної свідомості на всій території нашої держави від Заходу до Сходу та від Півночі до Півдня без винятку. Для вирішення цього вкрай актуального завдання потрібно віднайти той певний «спільний національний знаменник», тобто єдині національні «вимоги», права та обов'язки, інші важливі ідентифікаційні ознаки, що притаманні нашому українському народу загалом (не зважаючи на територію проживання, мову спілкування, релігійну приналежність тощо) і які будуть здатні об'єднати представників різних етнічних спільнот в консолідовану українську політичну націю. Особливо необхідно уникати

спірних, конфліктогенних аспектів національної історії нашої держави, що можуть негативним чином вплинути на процес формування і розвитку політичної нації. Слід сприяти розвитку найважливіших «національних почуттів» таких, як національна гідність та національна самоповага, національна толерантність та «національна відповідальність» (у розумінні необхідної соціо-ментальної установки). Питання політичної нації, національної свідомості, системоутворювальних чинників політичної нації викликають значний науково-теоретичний та практичний інтерес у науці державного управління і є перспективними напрямками подальших наукових розвідок.

Використані джерела інформації:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Бенедикт Андерсон; пер. з англ. В. Морозов. – К. : Критика, 2001. – 271 с.
2. Андреев Д. В. Національні чинники забезпечення дієвості соціально-правової комунікації влади та громади / Дмитро Володимирович Андреев // Часопис Київського університету права. – 2013. – Вип. 2. – С. 26-29.
3. Бочковський О. І. Вступ до націології / Ольгерд Іполит Бочковський. – Мюнхен : УТГІ, 1991-1992. – 338 с.
4. Карлова В. Національна самосвідомість : сутність, поняття та зміст у контексті сучасних дослідницьких підходів / Валентина Карлова / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Karlova.pdf
5. Карлова В. В. Національна самосвідомість як духовна основа державотворчих процесів в Україні: управлінський аспект : автореф. дис. ... док. наук з держ. управління : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Валентина Володимирівна Карлова. – К. : Національна академія державного управління при Президентові України, 2013. – 36 с.
6. Крисаченко В. С. Українська політична нація : генеза, стан, перспективи / В. С. Крисаченко, М. Т. Степико, О. С. Власюк [та ін.] ; за ред. В. С. Крисаченка. – К. : НІСД, 2004. – 648 с.
7. Луцишин Г. Чинники консолідації української нації / Галина Луцишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : [збірник наукових праць] – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – Вип. 23. – С. 165-169. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://ena.lp.edu.ua>
8. Мала енциклопедія етнодержавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. Корецького; Редкол.: Ю. І. Римаренко [та ін.]. – К.: Генеза : Довіра, 1996. – 942 с.
9. Нестеренко Г. О. Українська політична нація : самоорганізаційні засади становлення. Монографія / Галина Олегівна Нестеренко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 360 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до книги : http://npu.edu.ua/e-book/book/html/D/ispu_ksue_Nesterenko/
10. Поліщук О. Українська політична нація – міф чи реальність? / Олександр Поліщук // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 1. – С. 170-177.
11. Рудакевич, О. Політики-ідеологічні проблеми розбудови України як національної держави / О. Рудакевич, І. Загрійчук // Мандрівець. – 2013. – № 3. – С. 84-88.
12. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Ентоні Д. Сміт; пер. з англійської П. Таращука. – К. : Основи, 1994. – 224 с.

13. Степико М. Т. Українська ідентичність : феномен і засади формування : монографія / Михайло Тимофійович Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.
14. Тлумачний словник української мови : понад 12500 ст. (близько 40000 слів) / за ред. В. С. Калашник. – Харків : Прапор, 2002. – 992 с.
15. Черленяк І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління : монографія / Іван Черленяк. – Ужгород : Ліра, 2010. – 656 с.
16. Чупрій Л. В. Патріотичне виховання молоді в контексті забезпечення гуманітарної безпеки держави / Леонід Васильович Чупрій // Стратегічні пріоритети. – № 2(19) – 2011. – С. 67-72.

References:

1. Anderson B. Imagined Communities. Considerations on the origin and spread of nationalism / Benedykt Anderson; translated from English by V. Morozov. – K. : Krytyka, 2001.-271 p.
2. Andreyev D. V. National factors of ensuring the effectiveness of social and legal communication of power and community / Dmytro Volodymyrovych Andreyev // Chronicle of Kiev University of Law, 2013. – Ed. 2. – P. 26-29.
3. Bochkovskyy O. I. Introduction to the science of the nation / Olherd Ipolyt Bochkovskyy. – Munich : UTHI, 1991-1992. – 338 p.
4. Karlova V. National self-consciousness: the nature, notion and content in the context of modern research approaches / Valentyna Karlova ... / [Electronic resource]. – Access mode to the article : http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Karlova.pdf
5. Karlova V. V. National self-consciousness as the spiritual foundation of state processes in Ukraine: administrative aspect: abstract of dissertation for the degree of Doctor of Public Administration : speciality 25.00.01 «Theory and History of Public Administration» / Valentyna Volodymyrivna Karlova. – K. : National Academy of Public Administration of the President of Ukraine, 2013. – 36 p.
6. Krysachenko V. S. Ukrainian political nation: genesis, status and prospects / V. S. Krysachenko, M. T. Stepyko, O. S. Vlasyuk, [and others]; Edited by V. S. Krysachenko. – K.: NISD, 2004. – 648 p.
7. Lucyshyn H. Factors of consolidation of the Ukrainian nation / Halyna Lucyshyn // Ukrainian national idea: reality and prospects of development: [collection of scientific papers] – Lviv : Publ. of National University «Lviv Polytechnic», 2011. – Ed.23. – P. 165-169. [Electronic resource]. – Access mode to the article : <http://ena.lp.edu.ua>
8. Small Encyclopedia of science of ethnos-state / NAS of Ukraine. Institute of State and Law by named of V. Koreckoho; Editorial Board: Ju. I. Rymarenko [and others]. – K. : Heneza : Dovira, 1996. – 942 p.
9. Nesterenko H. O. Ukrainian political nation: self-organizing principles of formation. Monograph / Halyna Olehivna Nesterenko. – K.: Publ. NPU by named of M. P. Drahomanov, 2007. – 360 p. [Electronic resource]. – Access mode to the book : http://npu.edu.ua/!e-book/book/html/D/ispu_ksue_Nesterenko/
10. Polishchuk O. Ukrainian political nation - Myth or Reality? / Olexander Polishchuk // Science. Religion. Community. – 2011. – № 1. – P. 170-177.
11. Rudakevych O. Political and ideological problems of Ukraine's development as a nation state / O. Rudakevych, I. Zahriychuk // Mandrivec. – 2013. – № 3. – P. 84-88.
12. Smit E. D. National Identity / Antony D. Smit; translated from English by P. Tarashchuk. – K. : Osnovy, 1994. – 224 p.
13. Stepyko M. T. Ukrainian identity : phenomenon and principles of formation: monograph / Mykhaylo Tymofiyovych Stepyko. – K. : NISD, 2011. – 336 p.
14. Explanatory Dictionary of the Ukrainian language: over 12500 art. (about 40,000 words) / by V. S. Kalashnyk.- Kharkiv : Prapor, 2002. – 992 p.

15. Cherlenyak I. Synergistic models of optimization of the public administration' system: / monograph / Ivan Cherlenyak. – Uzhhorod: Lira, 2010. – 656 p.
16. Chupriy L. V. Patriotic education of youth in the context of humanitarian security of state / Leonid Vasylyovych Chupriy // Strategic Priorities. – № 2(19) – 2011. – P. 67-72.

Рецензент: Черленяк І.І., д. держ. упр., професор.

УДК 351

Крикун Т.Є.,
аспірант кафедри інформаційної політики
та електронного урядування
Національної академії державного управління
при Президентіві України

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено роль та значення системи державного управління у процесі формування міжнародного іміджу країни, розглянуто сутність державного управління, його структури та механізмів, проаналізовано інструменти, які використовуються у системі державного управління для формування та розвитку міжнародного іміджу країни. Розглянуто приклади заходів та активностей, які використовуються у процесі національного брендингу в Україні та інших країнах.

Ключові слова: імідж країни, система державного управління, державний бренд, інструментарій формування міжнародного іміджу країни.

Крикун Т.Є.,
аспірант кафедри інформаційної політики та електронного урядування
Національної академії державного управління при Президентіві України

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ИМИДЖА В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье исследовано роль и значение системы государственного управления в процессе формирования международного имиджа страны, рассмотрена сущность государственного управления, его структуры и механизмов, проанализированы инструменты, используемые в системе государственного управления для формирования и развития международного имиджа страны. Рассмотрены примеры активностей и мероприятий, используемых в процессе национального брендинга в Украине и других странах.

Ключевые слова: имидж страны, система государственного управления, государственный бренд, инструментарий формирования международного имиджа страны.